

EL-KAİDE, "TERÖRE KARŞI SAVAŞ" VE TÜRKİYE

ÖZET

Avrupa'da yaşanan bombalama eylemleri artık uzak ihtimal olarak görülen saldırıların gündeme geldiğinin göstergesidir. Uluslararası terörizm farklı bir boyuta ulaşmıştır. En önemli sonuçlarından bir tanesi de Dünyayı iki kampa bölmüş olmasıdır. Bu saldırılar hedef ülkelerdeki içyapıyı da etkilemektedir. Bu çalışma 11 Eylülün etkilerini ve terörün değişen doğasını incelemektedir.

ABSTRACT

El-Kaida, "Fighting Against Terror" and Turkey

The bomb attacks in Europe indicate that terrorist attacks which have been considered as remote possibility come up. International terrorism has reached to different dimension. One of the most important results of international terrorism is division of the world into two camps. These attacks also affect domestic structure of the target countries. This study researches effects of the September 11 and changing nature of terror.

İstanbul, Madrid, Londra ve Sharm al-Sheikh'de yaşanan uluslararası terör saldırıları sinagogları, konsoloslukları, finans kuruluşlarını, turistleri ve metrolardaki masum insanları hedef almıştır. Sonuç olarak, bu ülkelerde yaşayan ve uluslararası teröre hedef olmayı uzak ihtimal olarak görenler için gerçeğin kendisi olmuştur. 11 Eylül 2001'deki kriz açıkça bütün uluslararası sistemi etkileyen bir gelişmedir. Ayrıca son saldırılar saldırıya uğrayan ülkeler ve uluslararası güvenlik için ciddi sonuçlar doğuracaktır. Saldırıları Türkiye, İspanya, Birleşik Krallık, Mısır ve birçok diğer ülkenin uluslararası terörizmin hedef listesinde olduğunun altını çizmektedir. ABD ve dünyadaki müttefiklerinin terörün müdahale alanında olduğuna dair yükselen bir tehlike söz konusudur ve mağdur ülkelerde tarafı bulunan terörist kuruluş El-Kaide'nin bu tarzda vahşi saldırılar yapma kapasitesi vardır. Son saldırılar göstermiştir ki Avrupa'dan Güney Asya'ya kadar geniş bir coğrafi alan istikrarın bozulması konusunda hassas hale gelmiştir. Uluslararası topluma verilen mesaj şudur; teröre karşı verilen savaş başarısız olmuştur ve uluslararası terörizm istediği herhangi bir yere saldırma kapasite-

tesini geliştirmiştir. Bu gelişmeler yeni dönem uluslararası terörizmin dünya politikası üzerine etkileri, terörizmin değişen yapısı ve 9/11'den sonraki teröre karşı savaşın statüsü hakkında ayrıntılı çalışmalar gerektirmektedir.

Bu çalışmada yeni dönem uluslararası terörizmin ve teröre karşı küresel savaşın dünyayı savaş ve barış bölgelerine ayırması üzerine vurgu yapacağız. Barış bölgesi Batı ülkelerinden ve savaş bölgesinin öncelikli hedefi olan müttefik ülkelerden oluşmaktadır. Bizler devam eden El-Kaide saldırılarının savunmanın, güvenliğin ve haber alma sisteminin yeni yapı uluslararası terörizme karşı zayıflığını ve kırılabilirliğini ortaya çıkarttığını düşünmekteyiz. Bu anlamda alınan tehdit küresel boyutta ulaşmıştır ve ABD, Avrupa ülkeleri ve Batıyı destekleyen ülkeler- özellikle dünyadaki Batıyı destekleyen Müslüman nüfuslu ülkeler- bu saldırıları oldukça ciddiye almaktadır. Saldırıları ayrıca hedef ülkelerdeki ulusal politikaları etkilemekte, ABD tarafından yönetilen teröre karşı savaş konusundaki politikalar hakkında ve kendi şartlarında bunu yaymak konusundaki yöntemler hakkında

* Işık Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi

** Işık Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi

tartışmalar yaratmaktadır. Ek olarak, saldırıya uğrayan ülkeler terör konusu hakkında daha da hassa hale gelmiştir.

Diğer taraftan fiziksel ve organizasyonel anlamda terör bağlantısı analizlerinin terörün değişen doğasını anlamının çok gerisinde olduğunu düşünmekteyiz. Bu çalışmalar somut anlamdan ziyade genel ideoloji tarafından şekillenmektedir ve sanal devlet olarak adlandırılabilir. Bu çalışmada Türkiye'nin kendine özel çerçevesinde ve teröre karşı küresel savaştaki sıkıntılarını tartışacağız. Türkiye demokratik hükümetin olduğu, laik Müslüman çoğunlukta bir ülkedir ve insan hakları ve özgürlük sicilini ilerletmeye çalışmaktadır. Bu hedeflere ulaşmada gözle görülür ciddi ilerlemeler yaşanmasına rağmen, hala bu alanlarda sorunlar vardır. Türkiye'nin arayışı İslam inancı içerisinde farklılıkların canlı, dinamik gelenekleriyle güvenlik ayarlı, Batı tarzı bir demokrasiyi yerleştirmektir. Bütün bunlar teröre karşı küresel savaşı ve dünyanın farklı yerlerindeki etkilerini anlamaya çalışırken tartışmak için önemli özelliklerdir.

Bu çalışma öncelikle 11 Eylül'ün dünya politikası üzerine etkilerini araştıracaktır. Temel olarak dünya politikasında iki taraflı hâkimiyet araştırmaları üzerinde durulacaktır. İkinci olarak, uluslararası terörün değişen doğası ve bizlerin terör ağını algılamamız tartışılacaktır. Bunlardan sonra dikkatlerimizi El-Kaide saldırıları üzerine ve 'teröre karşı savaş'ın şu anki statüsü üzerine yoğunlaştıracaktır. Sonuç kısmında, Türkiye'nin kendi ulusal düzenlemeleri, değişen dünya politikası ve teröre karşı küresel savaş bağlamında, yeni terör ağları karşısındaki mücadelesini analiz edeceğiz.

9/11 ve dünya politikası

11 Eylül 2001'de ilk defa büyük bir Batı bloğu gücü, üçüncü dünya ülkesinden karşıtı tarafından ciddi sayılacak ölçüde saldırıya maruz kalmıştır. Bu saldırı daha önceki benzer saldırılarda kullanılan geleneksel birimlerden ya da araçlardan gelmemiştir. 9/11 saldırıları sanal devlet olarak var olan dağınık terörist şebekeden gelmiştir. Böyle bir durumda gözle görülür bir düşmanı tespit etmek mümkün değildir ve terörist saldırıların kullanıldığı araçlar öngörülemezdir. Hiçbir şeyin değişmediği varsayılsa bile, Eylül saldırısı bizleri dünya politikası konseptini algılamamızı değiştirmeye ve değişen doğasını daha iyi anlamamız için yeni

analitik yöntemler ve araçlar aramaya zorlamıştır.

Neokolonist/hâkimiyet söylemi ifadelerine rağmen, 11 Eylül sonrası dünya politikasını barış ve savaş bölgesi olarak ayıran iki taraflı karşıtlık temelinde algılama eğilimi vardır.¹ Savaş bölgesinde uluslararası terör barış bölgesine saldırı amacıyla beraber postmodern bir aktör olmaya devam etmektedir. Barış kampı Batılı demokratik ülkeler ve devletler tarafından Batılı-liberal prensipler temelinde kalkınma fikirleri ile oluşturulmuştur. Ancak, bu dünya politikasını iki taraflı anlama, ABD barış kampı üyesi haline gelmeyi zorlaştırdığı için erozyona uğramaktadır. İlginç bir şekilde, barış kampını birlikte tutmayı sağlayan, kendi içindeki dinamiklerden çok savaş kampından gelen tehdittir.

Hem operasyonel planlamada hem de gayriihtiyarî, savaş kampındaki aktörler, özellikle uluslararası terörizm alanında olanlar, öncelikli olarak Batı ülkelerine ve onlarla beraber hareket eden ülkelere saldırmaktadır. İstanbul'da, İngiliz konsoloslukuna ve HSBC Bankasına yapılan saldırılar bu bağlamda çok anlamlıdır. Tunus, Fas ve Türkiye'de sinagoglara yapılan son bombalı saldırılar bu ülkeler Müslüman olmasına rağmen, bilinçli bir şekilde Batı tarafında olmayı tercih ettiklerinden dolayı pek de sürpriz olmamıştır. Londra ve Mısır'da turizm merkezlerine yapılan saldırılar, uluslararası terörizmin hedeflerinin bilinçli bir şekilde seçildiği tezini desteklemektedirler. Tüm uluslararası sistem üzerinde, dikkatlice seçilen terörist saldırılar ile etki ve korku oluşturma girişimleri eğilimi açıkça gözükmektedir.²

Bir diğer sistem düzeyi tartışma, El-Kaide'nin uluslararası düzeyde İslam'ı müzakeresidir. 9/11'den sonra İslam'ın dünya siyasi söylemine girişi çok sorunlu hale gelmiştir. Bu Müslüman nüfuslu bölgelerde üçte iki oranına varan ekonomik ve siyasi anlamda geriliği gündeme tekrar getirmiştir.³ Uluslararası terör kendisini İslam olarak tanıtmaktadır ki buda Batı dünyasında önyargılar ve yanlış anlamalar yaratmaktadır. Ayrıca Batı dünyasında, Müslümanların neden kendilerine böylesine vahşi saldırılarda bulduklarına dair giderek artan bir merak vardır. Ancak, uluslararası terör ağı oldukça küçük bir gruptur, teorik olarak İslam'ı yansıtamaz, sadece kendine ait hasta fikirlerini, sorunlu kendine göre İslam yorumunu ve dünya

1 For more on this theoretical formulation, see B Buzan & R Little, 'Beyond Westphalia? Capitalism after the fall', *Review of International Studies*, 25 (5), 1999, pp 89-104.

2 See Al-Ta'Sil Li-Mashru'iyat ma Jara li-Amrika min Tadmîr (The Base of Legitimacy for the Destruction in the USA), at <http://tawhed.ws/r?i=849>.

3 MA Sayyid, 'Mixed message: the Arab and Muslim response to terrorism', *Washington Quarterly*, 25(2), 2002, pp 177-190.

ilişkilerini temsil edebilir.⁴ Uluslararası teröristlerin kendi vahşi saldırılarını meşrulaştırmak için sorunlara karşı hassas oldukları gibi bir görüntü olmasına rağmen, İslam dünyasındaki ve Batıdaki Müslümanların büyük çoğunluğu bu saldırıları kınamaktadır.

Dünya çapında Müslümanların talepleri bu görüşleri yansıtmaktadır. Müslüman toplumlar insan haklarına saygılı, demokrasiye değer veren ve güçlerini ekonomik kalkınmaya yönelten siyasi rejimler tarafından yönetilmeyi talep etmektedirler. Yukarıda belirtilen bu talepleri karşılamadan, bu toplumlarda istikrarı sağlamak kolay değildir. Uluslararası toplumun omuzlarına düşen yük, dünya politikası yapısından kaynaklanan ve ülkeler ve toplumlar arasındaki gerilimi alevleyen özellikle bazı İslami otarşik ülkelerde sorunlara çözüm bulmaktır. Filistin sorunu gibi sistem düzeyi sorunlar, dünya politikası geleceği için gerçek bir sınav oluşturmaktadır. Yenidünya düzeni konseptinin Filistin ve diğer kronik sorunlarını çözmesi gerekmektedir; böyle bir gelişme dünyanın birçok bölgesinde tansiyonu düşürebilir.

Sanal Devlet, El-Kaide

Bu terör sonuçları sadece ABD'yi değil, son saldırılarda görüldüğü gibi dünyanın belli bir bölümünü tehdit etmektedir. Uluslararası terörün küresel vizyon alternatifi olmasına rağmen, şu an için, El-Kaide örneğinde de görüldüğü gibi, Müslüman ülkeleri de hedef almaktadır. El-Kaide İslami ülkelerde sözde yabancı unsurları temizleme isteği ve arzusunu dile getirmektedir. Müslümanların dünyada maruz kaldıkları adaletsizliğe karşı çare olmak için, taraftarlarını Batı'ya karşı savaşı yaymaya kışkırtmaktadır. Bu yerel hedeflere yapılan kışkırtıcı saldırılar aracılığı ile -ve önceliğin görünürdeki işbirlikçilere verilmesi ile- etkili olarak başarılıydı. El-Kaide postmodern sanal devlet imajı yaratmıştır. Bu fiziksel olmaktan ziyade genel ideoloji tarafından şekillendirilmiştir. Bu, organizasyon ağının üzerinde bulunan bir şemsiye gibidir ve düzeni bir arada tutmaya yarayan ideal görünmez bağ oluşturmaktadır. Terör ağının operasyonel liderliği yoktur, fakat dünyanın değişik yerlerinde farklı bölümleri hızla yayılmaktadır. Rehberlik ve liderlik fikirler temelinde oluşmuştur ve buda İsla-

mi öğretinin çok spesifik bir yorumundan kaynaklanmaktadır.⁵ El-Kaide'nin kargaşa dünya görüşü ve İslam dünyasındaki krizlerden, sıkıntılardan ve sorunlardan sorumlu sözde İslam düşmanlarını yok etme gibi bir amacı vardır. Bu düşünce yapısı içerisinde, terörizm, Batılı düşmanlara ve herhangi bir yerdeki düşmana mesajı iletmek için tek ifade şekli ve yöntemdir.⁶ Terör ağı bu yok edici ideolojiyi, çeşitlendirilmiş operasyonlarda terörist bulmak için yaymaktadır, bu yönüyle diğer geleneksel terör organizasyonlarından ayrılmaktadır.

Doğasında kendi ideolojisi kapalı bir yapı olmasına rağmen, terör ağı genel amaca hizmet etmek isteyen yeni katılımcıları kabul etmektedir. Sistem Müslümanları, İslam düşmanlarına karşı verdikleri kendi cihatlarına katılmaya sevk etmektedir. Militanlar bu ağın gönüllü üyesi haline gelir ve kendi şartları içerisinde hücreler oluşturmada serbesttirler. Cihat yorumlaması birçok bölgede farklılık göstermesine rağmen, ana mesaj El-Kaide şemsiyesi altında hemfikir operasyonel felsefe tarzında ortaya çıkmaktadır. Sanal Devlet imajının sonucu olarak, kişilerin ya da yapıların yok edilmesi bu ağı ortadan kaldırmayacaktır.

Uluslararası terör günümüzde neredeyse tespit edilemezdir ya da tespit edilmesi zordur. Öldürücü gücü bizlerin terörist kuruluşlar hesaplamamızın çok ötesindedir. El-Kaide ve destekleyicileri, değişik coğrafyalarda sanal ağın üyeleri olarak genel psikolojik kafa yapısıyla hareket etmektedir. Örgütün uzantıları yerel düzenlemelerde kendini yeniden üretmekte ve buna uygun çalışmaları yapmaktadır. Hiyerarşik yapıda katılığın olmayışı, örgüt içindeki uzak birimlerin merkezin bilgisi olmadan terörist hareketlerde bulunmasına olanak sağlamaktadır ki bu da fiziksel varlığı azaltmakta ve sanal devlet ortamında faaliyet göstermektedir. Bu esnek yapı, ağın operasyonlarının ekonomik ve kişisel olarak daha etkili olmasını sağlamaktadır. Terör ağının sanal yapısının yanı sıra, örgüt üyeleri arasındaki iletişim, söylemin bu seviyesinde kalma eğilimindedir.⁷ Bazı üyeler internet ya da videobant aracılığı ile mesajlar almaktadır ve bu da örgütteki fiziksel teması azaltmaktadır. El-Kaide'nin dünyanın birçok yerinde birbirini tanımayan takipçileri vardır ve bu takipçileri farklı şartlarda bir

4 During Bulent Aras's extensive interviews in Cairo in January 2006, the students of Cairo University, who define themselves as Islamist, criticised the terrorist attacks as inhumane, immoral and non-Islamic.

5 see Q Wiktorowicz, 'A genealogy of radical Islam', *Studies in Conflict and Terrorism*, 28 (2), 2005, pp 75-97.

6 Al Qaeda statements continuously repeat this threat. For example, see agenda France Presse, 'Al-Qaida urges more attacks, Al_Zawahiri tape', 21 May 2003, at <http://www.aljazeera.com/News%20archives/2003.html>. For a similar approach to al-Qaida's promise to the potential recruits to its terrorist network, see M Abrahms, 'Al_Qaida's miscommunication war: the terrorism paradox', *Terrorism and Political Violence*, 17 (4), 2005, pp 529-549.

7 For a comprehensive study and detailed explanation of the communication and relationship between al_Qaida and its followers, see J Schanzer, *Al-Qaida's Armies: Middle East Affiliate Groups and the Next Generation of Terror*, Washington, DC: Washington Institute for Near East Policy, 2004.

araya toplamak zor olurdu. Ancak, bu durum operasyonel kapasiteyi sınırlamıyor; ağın başarılı, fikirler ve algılamalarla idare edilen ve merkezi komutası olmayan etkili gücü ile yayılmış şekildedir.⁸

Diğer taraftan uluslararası terör erişime açık teknolojiden ve serbest dolaşımdaki mali varlıklardan fayda elde etmektedir. Terör ağının operasyonel anlamda küresel erişmişliği vardır ve farklı özellikleri yaşamasına ve destek temelini genişletmesine yardımcı olmaktadır.⁹ Cevabı zor olan soru görünmez bir düşmanın nasıl yok edileceğidir. Bu ağa karşı alınan önlemler ve uluslararası terörizme verilen karşılıklar, sonuçta bu görünmez düşmanı güçlendiren bir kısır döngü oluşturmaktadır. Uluslararası terörün kendisini uluslararası sistemde yapısal bir element olarak yerleştirme gibi bir amacı vardır, bu yüzden uluslararası düzenin hataları ve zayıflıkları aracılığı ile kendini yenilemektedir. Barak Mendelson'a göre El-Kaide uluslararası sistemi Amerika'nın ürünü ve Müslüman toplumunu yapay bağımsız birimlere bölen ve El-Kaide'nin bu sistemi içeriden değiştirmeye çalıştığı bir yapı olarak algılanmaktadır.¹⁰ Usame Bin Ladin, Birleşmiş Milletleri 'Müslümanlara karşısında suç aracı' olarak tanımlamıştır.¹¹ Bu yolla uluslararası terör oyunun kurallarını; diğerlerini yok etmek için vahşet araması olarak tanımlamıştır.

Sonuç olarak, son zamanlarda henüz daha alışmadığımız yeni bir tip uluslararası terör ile karşılaşmaktayız. Ancak, teröre karşı savaş geleneksel yöntemlerle yürütülmektedir. ABD'nin cezalandırıcı imparatorluk taktikleri kendisini yeni yapı Roma İmparatorluğu yapmaktadır. Hâkim olan görüş ABD'nin çabaları daha çok terör üreten tohumların ekimidir. Bu yeni nitelikler geleneksel karşı terör önlemlerini katı ve yapmaktadır ve yeni yaklaşımlar geliştirmek kaçınılmazdır. Yeni terör hedeflerini ve silahlarını, bu alandaki uzmanların hayal gücü kapasitelerinin çok ötesinde seçmektedir. Sembolik olarak önemli hedeflerin dünyayı şok etmek için sivil uçaklar ile vurulması 9/11'den önce terör yazını seçeneklerinden değildi. Hollywood filleri genellikle anlattıkları senaryolarda biraz önde gözükmelerine rağmen James Bond filmleri bi-

le terör ağının küresel karakterini çizme ve hayal vizyonu noktalarında eksik kalmıştır. Monica Czarwno'ya göre,¹² Uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi uzmanlarının oluşturduğu akademik toplumda 9/11 saldırılarının öngörülememesine sebep olan nedenlerden birisi, bu dönemden önce yoğun olarak Çin, Tayvan ve Japonya ve bunlara bağlı sorunlara odaklanmasıdır.¹³ Ancak, yeni dönem terörizm çalışmalarında terörün değişen yüzünü kavramak için yeni nesil çalışmalar vardır.¹³

Dünya her zamankinden daha güvensizdir ve uluslararası güvenlik tartışmaları bu alanı daha anlamlı yapmaktadır. Zorluk sadece bombalamaların ve saldırıların kendisinden değil, aynı za-

manda dünya politikasının sistemli sorunlarından ve küresel ekonomiden kaynaklanmaktadır. Uluslararası teröristler kendini küresel adaletsizlik, eşitsizlik ve sömürge iddiaları yolu ile ifade eden alternatif söylem üzerine yoğunlaşmışlardır. Tutarsız arena zamanla önem kazanmıştır ve terör ağı entelektüel meydan okuma çabası taşımaktadır. Terör ağı siyasi, dini ve ekonomik söylemleri karıştırmış ve fikirlerin karışımı ile oluşan takımyıldızını dünyada bir karşıt görüş gibi sunmuştur. Bu melez karakter, yerel düzenlemelere bağlı olarak siyasi, politik ve ekonomik açıdan farklı ağırlıklarda olan, yerel hücreler düzeninde de yansıtılmıştır. Ağ bu yolla destek temelini genişletmeyi amaçlamaktadır. İlginç bir şekilde, şiddet sahnelerinin Irak ve Afganistan'da yaptığı gibi, şiddet ve kabul

8 For a similar approach, see X Rafuer, 'Al-Qaida: a different analogy', *Studies in Conflict and Terrorism*, 26(6), 2003, pp 391-398.

9 See G Weimann, *Terror on the Internet: The new arena, the New Challenges*, Washington, DC: United States Institute of Peace, 2006; M Conway, 'Terrorism and the internet: new media-new threat'. *Parliamentary Affairs*, 59 (2), 2006; M Basile, 'Going to source: why al Qaida's financial network is likely to withstand the current war on terrorist financing', *Studies in Conflict and Terrorism*, 27 (3), 2004, pp 169-188; and TL Thomas, 'Al-Qaida and the internet: the danger of cyberplanning', *Parameters*, 33 (1), 2003, pp 112-124.

10 B Mendelsohn, 'Sovereignty under attack: the international society meets the al Qaeda network'. *Review of International Studies*, 31 (1), 2005, p 61.

11 'Bin Laden lashes out at the UN, US attacks in taped messages', CNN, 3 November 2001.

12 M Czarwno, 'Misjudging Islamic terrorism: the academic community's failure to predict 9/11', *Studies in Conflict & Terrorism*, 29(7), 2006, p 657.

13 See M Sageman, *Understanding Terror Networks*, Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 2004; B Hofman, 'Al-Qaid, trends in terrorism, and future potentialities: an assessment', *Studies in Conflict and Terrorism*, 26 (6), 2003, pp 429-442; J Stern, *Terror in the Name of God: Why Religious Militants Kill*, New York: HarperCollins, 2003; and M Mousseau, 'Market civilization and its clash with terror', *International Security*, 27 (3), 2003, pp 5-29.

edilemez terör saldırıları terör mağdurları arasında zoraki bir empati oluşturmuştur. Ölü bedenler, yaralanmış insanlar ve çekilen acılar artık medya görüntüsü olmaktan çıkıp, günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Bu anlamda terör ağı radikal İslamcılara, İslam düşmanlarının şeytani hareketlerinin cezasını ödedikleri mesajını vermektedir.

El-Kaide Saldırıları ve 'Teröre Karşı Savaş'

7 Haziran'da Londra'daki ve 22 Temmuz 2005'de Sharm al-Sheikh'deki saldırılar teröre karşı savaşın statüsünü anlama açısından önemli olaylardır. Uluslararası terör ağı sadece bir numaralı düşmanı ABD'nin ortağını değil AB'nin en önemli başkentlerinden birini ve uluslararası finans merkezini vurmuştur. Bu saldırı G-8 yıllık toplantısının akşamına neden olmuştur. İki hafta sonra, Mısır'ın turizm merkezi ölümcül bombalar ile sallanmıştır. Bu saldırılar dikkatlerimizi bir kez daha El-Kaide'ye çekmiştir. Londra'daki bombalar, Madrid saldırısından çok kısa bir süre sonra patlamıştır ve bunlar yeni terör karşısında savunmanın, güvenliğin ve istihbaratın zayıflığını ve kırılmasını göstermektedir.

Ağın sözde İslam düşmanlarına karşı duruşundaki dini doktrin dar yorumu, geniş alanda düşman ve vahşi öldürme yöntemlerinin uygulanmasına neden olmuştur. Üyeleri masum insanların ölmesine ve acılarına aldırıyor gibi görünmemektedir; Sharm al-Sheikh'de ölen insanların çoğu masum Müslümanlardı. Dünyanın siyah-beyaz olarak bölünmesi Usame Bin Ladin'in şu sorusu ile maruz gösterilmeye çalışılmaktadır, 'El-Kaide neden İsveç'e saldırmıyor?'. Uluslararası terör saldırılarını düşmanlarına karşı yapmakta ve diğerlerinin onların hedef hattında oldukları fikrini yaymaktadır. Aslında, ABD, Avrupa ülkeleri ve dünyadaki Batı yanlısı ülkeler bu saldırıları ciddiye almakta ve tehdit altında hissetmektedir. Bu sadece basit bir korku değildir, ancak yaklaşan tehdidin tanınmasıdır.

Terörist saldırılar, aynı zamanda hedef ülkelerde ulusal karışıklık neden olmaktadır. Londra bombaları ve Irak savaşındaki gelecek İngiliz müdahalesi, Birleşik Krallıkta ulusal karışıklık meselesi olmuştur. Birleşik Krallıktaki savaş karşıtı koalisyon, Londra protestolarının Irak savaşının olağan sonuçları hakkında öncü sinyaller olduğunu söylemektedir. Başbakan Tony Blair'in, terörü kaynağında Irak'ta kuşatma fikri Londra'daki saldırılar-

dan sonra dayanağını kaybetti, Irak savaşı iddia edilen bu amacı gerçekleştirememiştir. Londra Belediye Başkanı Ken Livingstone, açık bir şekilde petrol kaynaklarını sömüren Batı politikalarını ve Orta Doğuda otoriter liderlerle ticaret yapılmasını eleştirmiştir.¹⁴ Bu karışıklıklar Irak ve Afganistan'a asker gönderen diğer ülkelerde de görülebilir. Ancak, saldırıya uğrayan ülkeler terör konusunda daha hassas hale gelmektedir. Irak savaşı gibi politikaların rolünün sorgulanmasına ek olarak, mağdur ülkeler terör karşısında daha çok ortaklık eğilimi göstermektedir. Örneğin, Londra ve Madrid saldırılarından sonra, uluslararası terör AB gündemine yerleşmiştir ve AB'nin teröre karşı savaşta daha fazla sorumluluk alması arzusu ortaya çıkmıştır.¹⁵

9/11 saldırıları kesin bir şekilde bizlerin uluslararası terörün doğasını anlamamız konusunda, algılarımızı ve teröre karşı alınacak karşı tedbirler yaklaşımını ciddi ölçüde etkilemiştir. Londra saldırıları aynı zamanda G-8 toplantısını hedef almıştır. Uluslararası terör ağı hücreler kurmak, saldırılar planlamak, patlayıcıları hazırlamak ve diğer hazırlıklar için en azından aylarca süre harcayacaktır. Londra saldırıları gelecekte yapılacak uluslararası toplantılar için de bir dönüm noktası olmuştur ve artık programlar uzun süre önce açıklanmamakta ve ciddi güvenlik önlemleri alınmaktadır. Londra Belediye Başkanı saldırıların masum insanların canını yaktığını, bu kişilerin Irak ya da diğer konulardan sorumlu olmadıklarını ifade etmiştir.¹⁶ Bu saldırıların, ABD politikalarının desteğini azaltmak ve Irak'tan çekilmeyi cesaretlendirilmek için yapıldığı şeklinde yorumlanabilir. Genel bir kaniya göre, Madrid saldırıları bu amaca yönelik yapıldı ve saldırılardan kısa bir süre sonra İspanya Irak'taki birliklerini geri çekti. Mısır bombalamaları da bir taşla iki kuş vurmuştur. Uluslararası terörizm ağını her şeyden tehlikeli gören Hüsnü Mübarek rejimine karşı da yapılmış bir saldırıdır.

Uluslararası terör ABD ve onun uluslararası müttefiklerini hedef listesine koymuştur. Terörizmin ayrıca ABD ile iyi ilişkileri olan Müslüman nüfusun yoğunlukta olduğu ülkelere karşı özel bir çabası vardır. Usame Bin Ladin'in şu mesajı El-Kaide'nin düşman listesini ve düşünce tarzını anlamak için önemli deliller içermektedir:

Uygun zamanda ve yerde, özellikle Birleşik Krallık, İspanya, Avustralya, Polonya, Japonya, İtalya ve aynı zamanda haçlı güçlerinin maşası olan

14 J Freedland, 'Tread more carefully', Guardian, 27 July 2005.

15 G Hinsliff, 'Blair: We cannot change course', Observer, 17 July 2005.

16 S Milne, 'It is an insult to the dead to deny the link with Iraq', Guardian, 14 July 2005.

17 OB Ladin, 'Message to US', Aljazeera.Net, 18 October 2003, at <http://english.aljazeera.net/NR/exeres/8E8EA580-943C-4FBF-9ABD->

Müslüman ülkelere özellikle Körfez ülkeleri ve Kuveyt'e karşı misilleme yapma hakkımızı saklı tutuyoruz.¹⁷

Terörist ağının görüşüne göre, Irak ve Afganistan'da ABD'nin desteklenmesi mağduriyete bir de hakaret eklemektedir. Gerçekten Afganistan ve Irak, teröre karşı küresel savaşın değerlendirilmesinde ve terör ağının bu iki ülkedeki şiddeti ve farklı yerlerdeki hedefleri meşrulaştırma gayretlerinde temel noktayı oluşturmaktadır.

Afganistan ve Irak'taki karmaşık durum terör ağı için hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurmuştur. El-Kaide'nin üzerinde etki sahibi isimlerin başındaki Ayman Zawahiri, Afganistan ve Irak'ta ABD ve müttefiklerine karşı yürütülen savaştan nasıl fayda sağladıklarını şöyle ifade etmiştir: "Allah'a, bizleri Irak ve Afganistan'daki çıkmaz sayesinde yatıştırdığı için şükür ediyoruz. Amerikalılar her iki ülkede de hassas bir durumla yüz yüzedir. Eğer çekilirlerse her şeyi kaybedecekler, eğer kalırlarsa ölümüne kanları akmaya devam edecek."¹⁸ Sadece ABD'nin ve müttefiklerinin bu bölgelerdeki güvenliği ve istikrarı sağlaması ile elde edeceği büyük başarılar; EL-Kaide'nin yerel destekçiler bulmasını ve operasyonel kapasitesini güçlendirmesini engelleyebilir. Her iki ülkede kötüye giden durum göz önünde bulundurulursa, dünya politikasının yeni düzeni olan karşılıklı bölümlerden barış bölgesi aktörlerinin pekte avantajlı oldukları söylenemez.

Türkiye ve Yeni Uluslararası Terör

9/11, dünya politikaları ve terörist ağı doğası tartışmalarımız ışığı altında, Türkiye'nin uluslararası terörizmin etki alanında olduğu gayet açıktır. El-Kaide'nin hedefi olmuştur ve bu yenedünya politikası yapısı içerisinde yaklaşan tehdidin baskısını hissetmektedir. 2003 yılında İstanbul'daki saldırılar ve Türkiye'de yapılan diğer planlanmış saldırılar endişe verici gelişmelerdir. El-Kaide'nin Türkiye'ye karşı mücadelesi, örgütün dünya görüşü ve yaklaşımı ile bağlantılıdır. Usame Ladin'in düşüncesine göre, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü ve dağılması, İslam medeniyetinin en son bozgununu temsil etmektedir. Ladin:" Müslüman cemaati bu bozgunu yaşamıştır ve 80 yıldan fazla hor görülmüştür," Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü ve yeni Türkiye'nin kurucuları tarafından halifeliğin yasaklanmasından beri.¹⁹ Ely Karmon'a göre,

bu düşünce Ladin'in zihninde önemli bir yer teşkil etmektedir ve 9/11 saldırılarından sonraki ilk açıklamasında ortaya çıkmıştır, zaferini duyurmadan önce, Eylül 11 saldırılarından sonra ABD'nin yaşadığı utancı İslam'ın yaşadıkları ile kıyaslamıştır.²⁰ Diğer bir deyişle, 9/11 geçmişte İslam'a yaşatılan utancın rövanşıdır.

El-Kaide'nin ikinci adamı Ayman al-Zawahiri, Türkiye'nin laik hükümetini, ABD ve İsrail ile olan siyasi askeri ilişkilerini ve Haziran 2006'da topraklarında ABD üslerini konuşlandırmasını eleştirmiştir. Kendisi özellikle Türkiye'nin İsrail'i tanımasını, güvenlik antlaşmaları yapmasını ve ortak askeri manevralarda bulunmasını dile getirmiştir. Türkiye'nin laikliğini, Müslüman cemaatini yenilgiye ve utanca sürükleyen bir İslam'dan sapma olarak değerlendirmiştir. Al-Zawahiri'nin Türkiye'yi tehdidinde ek olarak, ülkede potansiyel olarak birçok hedef vardır. Bunlar ABD ve İsrail tesisleri ve yerel Yahudi varlığıdır. Örneğin, Suriye doğumlu El-Kaide üyesi Luai Saka, Türk limanındaki İsrail gemisine saldırı planı hazırlıklarından hemen önce yakalanmıştır. Hıristiyan ve Yahudi karşıtı düşüncelerin artması durumu daha da kötü yapmaktadır ve El-Kaide bu durumda yerel insanları bünyesine katabilir. Bir analizciye göre, milliyetçiliğin ve ayrılıkçılara karşı alınan güvenlik önlemlerinin artması güneydoğuda kökten dinciler için açık kapı bırakmaktadır.²¹

Türkiye'nin teröre karşı savaşının sistematik analizi bazı sorulara değinmelidir. Uluslararası terörizme karşı mücadelede Türkiye'nin pozisyonu nedir? Türk insanı El-Kaide ve terör saldırılarını nasıl algılamaktadır? Türkiye'nin yeni dalga terörizmle mücadelede avantajları var mıdır? Bu süreçte hangi problemler vardır? El-Kaide'nin Türkiye'de destek üssü açma ihtimali var mıdır? Türkiye teröre karşı küresel savaşa katkıda bulunabilir mi? Türkiye nüfusunun çoğu Müslüman olan dinamik İslami geleneği ve farklı mezhepteki İslami görüşleri olan bir ülkedir. Bu tartışma pozisyonu, algılamayı, zorlukları laik ve demokratik merkezli Müslüman ülkenin mücadelesini(sözde İslam'dan etkilenen teröre karşı) altını çizmesi açısından son derece önemlidir.

Türk devleti El-Kaide'nin taraf olduğu her şeye karşı durmada kararlıdır. 2005 yılında yapılan iki farklı çalışmaya göre, uluslararası terörü destekleme eğilimi yoktur. 2005 Ağustos ayında, 2500

21B47627FECD.htm

18 Quoted in B Hoffman, 'The changing face of al Qaeda and the global war on terrorism', Studies in Conflict and Terrorism, 27 (6), 2004, p 554.

19 See BBC News, 7 October 2001.

20 E KArmon, 'The bombing of synagogues in Istanbul', Institute for Counter-Terrorism, International Terrorism Articles, 15 November 2003, at <http://www.ict.org.il/articles/articleDet.cfm?articleid=502>.

21 R Çakır, 'Yeni 11 Eylül'ler ve 15-20 Kasım'lar Kapıda', Vatan, 11 August 2006.

kişi ile Türkiye'nin önde gelen büyük şehirlerinde yapılan ankette bu sonuca varılmıştır. Katılımcıların %91'i Usame Bin Ladin'i terörist olarak tanımlamış ve %57'si El-Kaide'nin aktivitelerini terörizm olarak sınıflandırmıştır. Aynı zamanda katılımcıların %75'i El-Kaide'nin Müslümanları temsil ettiğini kabul etmemiştir. 9/11 ile ilgili olarak, katılımcıların %86'sı bu saldırıların hiçbir geçerli açıklaması olmadığını belirtmiştir. Bu Londra, Madrid ve Mısır'daki saldırılar için de geçerli olmuş ve katılımcıların %90'ı terörist saldırıların haklı sebebinin olamayacağını belirtmişlerdir. Terörizme karşı küresel savaşa saygı duymakla beraber, katılımcıların %66'dan fazlası ABD'nin Orta Doğu politikalarını eleştirmekte ve George W Bush'u da küresel terörizmin yayılmasına neden olan kişi olarak görmektedir. İlginç bir şekilde, çalışmada küresel terörizme karşı olma eğilimi açık bir şekilde ortaya çıkmasına ek olarak, katılımcıların %40'ı Kasım 2003'de İstanbul'daki saldırıların, Türkiye'nin en iyi alternatif olmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Aynı zamanda, katılımcıların %43'ü Batı ve ABD'nin küresel terörizme karşı savaşta, Hıristiyan ve Müslüman gerilimini tırmandırmamaları gerektiğini ifade etmişlerdir.²²

2005 yılında yapılan terör hakkında 17-ulus PEW Küresel Duruş Anketi, Türk halkının görüşlerini belirten bir diğer çalışmadır. Bu geniş kapsamlı çalışmaya göre, katılımcıların %43'ü kendilerini önce Müslüman olarak görmekte, %29'u ise ulusal vatandaşlar olarak ifade etmektedirler. İslami kimliğe bağlılığa rağmen, Türkiye'de sadece %14 katılımcı, İslam'ı savunmada sivil hedeflere saldırma genellikle ya da bazen haklı olabilir. Dahası, katılımcıların %62'si, İslam'ın ülke siyaseti üzerinde önemli bir rol oynadığını ve bunların yarısı da bunun kötü bir şey olduğunu belirtmiştir. Aynı çerçevede, katılımcıların %53'ü radikal İslam'ın ülkeyi parçalayıcı olarak tanımlamış ve %34'ü de bunun Türkiye'de eğitim yetersizliğinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Küresel terörizm konusunda, ABD ve müttefiklerine karşı, Irak'ta yapılan intihar bombası saldırıları %24 destek bulmuştur. Katılımcıların %73'ü Usame Bin Ladin'in dünya politikası bağlamında doğru şeyler yapacağına inanmazken, sadece %7'lik oranda katılımcı kendisini dünya lideri olarak görmektedir.²³

Bu çalışmalar göstermiştir ki, Türk halkının büyük çoğunluğu Usame Bin Ladin'i terörist olarak ad-

landırmakta ve El-Kaide'yi terörist kuruluş olarak görmektedir. Görünen odur ki, açık bir şekilde El-Kaide, dünya görüşlerindeki fark temelinde Türkiye'yi hedef olarak görmektedir. Sadece toplumun küçük bir grubu, İslam adına savaşı haklı bulmakta, buna karşın toplumun tamamı bir bütün olarak terör ağın karşı mücadelede El-Kaide'nin karşısında yer almaktadır. Bu noktada radikal İslam karşıtlığı ve sivil hedeflere karşı yapılan saldırıların sebepleri üzerine odaklanabilir. El-Kaide terör ağına karşı mücadeledeki avantajlar bu çerçevede daha iyi anlaşılabilir.

Quintan Wiktorowicz'e göre, cihat düşüncesinin gelişmesindeki en büyük neden 'geleneksel İslam'da savaşı ve şiddeti sınırlayan kısıtlamaların erozyona uğratılmasıdır'.²⁴ Bu anlamda, Türkiye'deki İslam radikalizmi ve şiddeti öngören İslami yorumların önlenmesi için kısıtlayıcı mekanizmalara önem vermektedir. Bu mekanizma iki faktör üzerine kuruludur. Öncelikle Türkiye'nin tarihsel deneyimleri ile oluşa nevi şahsına münhasırdır ve İslam ile uyumludur. Türkiye'de laiklik gelişmesi ve ılımlı İslam yorumu vardır.

Birincisi İslam'ı, ılımlı bir yaklaşımla yorumlayan genel görüştür. Türkler İslam'ı ilk kabul ettiklerinde, dini sufi etkileşimi altında algılamış ve uygulamışlardır. Sufi kaynaklı yaklaşım kendini, diğer yaklaşımların aksine her zaman, döneminin politik yaklaşımlarından uzak tutmuştur. Örneğin, Şiiler ya da Hariciler kendilerini, doğruyu desteklemeyen "diğer"e göre tanımlamışlar ve ülkede gücü tutması gereken belli siyasi görüşle bağlantılı hale gelmişlerdir. Ancak Sufi gelenek, kendisini bütün yaratılanlar Allah'ın fiziksel yansıması olarak alınmalı ve sevimli felsefesi üzerine tanımlamıştır. Bu sistemde düşmana ya da "diğerlerine" yer yoktur.

İslam, Türk siyasi tarihinde, hem Selçuklular hem de Osmanlılar döneminde, devletin idaresi altında tutulmuş ve özel yaşam meselesi olarak alınmıştır.²⁵ Genel inanış, gerçekten inançlı olan sultanın ülkeyi adalet, eşitlik ve diyanet ilkelerine göre yönetebileceğiydi. Dini, dünya ilişkilerinden ayrı tutan bu yaklaşım İslam'ı esnek bir inanç sistemi olduğu görüşünü ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle, dini kurumların zamanın şartlarına uygun değişiklikler yapmaları gerektiğine inanılmıştır. Osmanlılar da hiçbir zaman tam anlamıyla teokratik sistem olmamıştır.

22 For the full survey, see International Strategic Research Organization (ISRO), 'ISRO Turkey Terrorism perception survey', 3 August 2005, at http://www.turkishweekly.net/pdf/USAK_ORG_UK-TerrorismPerceptionSurvey.pdf.

23 The PEW Global Project, 'Attitudes, support for terror wanes among Muslim publics, Islamic extremism: common concern for Muslim and Western publics', 17-Nation PEW Global Attitudes Survey, released 14 July 2005, at www.pewglobal.org.

24 Wiktorowicz, 'A genealogy of radical Islam', p 94.

25 See N Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Şeriat kuralları özel yaşamda uygulanırken, kamusal alan, devlet otoritesi altında düzenlenen teamül hukukuna göre düzenlenmiştir. Osmanlı siyasi sisteminin bu yönü dinin rolünü daha az etkili yapmıştır. Dahası, İmparatorluk Yahudi ve Hıristiyan unsurların kendi kurallarına göre yönetebilecekleri çok dinli bir yapıya sahip olmayı seçmiştir. 19.uncu yüzyılda bazı Müslüman ülkeler Batı fikirlerini reddederken, Osmanlılar birçok Batı yeniliğini kabul etmiştir. Örneğin, Batı tarzı okullar açmışlardır (kadınlar için de olmak üzere), temel reform ve insan hakları programlarını ilan etmişlerdir (1839- Tanzimat Fermanı, 1856- Islahat Fermanı), anayasa hazırlamışlar ve 1876 yılında meclisi açmışlardır.²⁶ Böyle bir anlayış kamusal alanda dini, hukuk dışı saymayacağı gibi İslami devlet fikri de yoktur. Bu yaklaşım, güçler ayrılığı sitemini varsaymaktadır ve kontroller ve dengeler dini ya da başka temelli otoriter liderliği ya da bir grubun hâkimiyetini kısıtlamaktadır.

İkinci etken Türkiye'deki laiklik gelişmeleridir. Türkiye'de laiklik başarılı bir proje olarak değerlendirilmektedir.²⁷ Hem ülke yönetimi, hem de devlet-toplum ilişkileri bağlamlarında, Türkiye belli bir İslam formuna bürünmüş değildir. Daha ziyade, toplumun çoğunluğunu- Sünniler ve Sünni olmayan Alevi, Caferi, Harici ve Nusayri gibi gruplar- bir arada tutmayı olanaklı kılan, çok inançlılığa ve İslam içerisindeki farklı görüşlü sisteme dayanmaktadır. Türkiye'de %1'lik gibi çok küçük bir grup Müslüman değildir. Sünni olmayan grupların ve Müslüman olmayanların yasal ve sosyal statüleri hakkında bir takım sorunlar olmasına ve zaman zaman şiddet formuna bürünmesine rağmen, laiklik bütün inançları koruyan koruyucu bir kalkan olmuştur.

Laiklik ve evrensel vatandaşlık, Türkiye'de son dönem Osmanlı'ya dayanan yönetim şeklinin bir aracı olmuştur. Dolayısıyla, her vatandaş dinini ya da etnik kökeni önemsizdir aynı haklar, özgürlükler ve sorumluluklara sahip olmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarından ya da yeni sosyal hareketlerden, kanunların Türk toplumundaki farklılıkları inkâr ettiğine dair eleştiriler olmasına rağmen, Türkiye'deki birleştirici vatandaşlık anlayışının ağırlığı devam etmektedir. Sosyolojik açıdan Türkiye nüfusu, İslam'ın sadece inanç ve ahlak sistemi olarak değerlendirilmesinden ziyade, siyasi nüfusu olması dolayısıyla tedirgin olmaktadır.²⁸ Bu

açıdan, Türkiye'de laiklik ve modernleşmedeki eşgüdümü süreç, İslam'ı özel alana doğru itmiş ve bu yüzden, devlet-toplum ilişkileri düzeninde dinin idaresi ve dinin uygulanmasında bazı kanunların yapılması gerekliliğini doğurmuştur.

İlimli İslam yorumu ve laikliğin yasal ve sosyal çerçevesi, Türkiye'de radikalizm ve şiddet konusunda bazı kısıtlamaların ortaya çıkması için gerekli altyapıyı oluşturmuştur. İslam'ın bu versiyonu, bazı akademisyenleri "İstisnai Türk İslam'ı" terimini kullanmaya yöneltmiştir.²⁹ Bu Türk istisnallığı çerçevesi içerisinde, birçok ilimli İslam yorumları Türk toplumu tarafından benimsenmiştir. Benzer bir şekilde, İslam'daki şeriatla cihat için tanımlanan çeşitli siyasi radikal düzenlemeler, ülkenin sosyal ve siyasi dinamikleri arasında marjinal ve çok küçük bir yer bulmuştur. Radikal eğilimlere ve şiddete karşı sağlam duruş Türk tarzı İslam yorumlanmasını şekillendirmiştir ve Türkiye'de radikal İslam'a karşı başarılı önlemler alınmasına yardımcı olmaktadır.

Bu karşı duruş Türkiye'nin, radikal İslami örgütler-Türkiye'de İslami devlet kurma amacı taşıyan radikal İslami örgütler karşısındaki mücadelesindeki başarının sebeplerinden birisidir. Bu anlamda, Nugent Türkiye'nin "teröre karşı savaş" çerçevesinde Hizbullah'ı etkisizleştirmek için yaptığı operasyonları örnek olarak vermektedir.³⁰ Türk güvenlik güçleri 2003 yılında İstanbul'da sinagoglardaki, İngiliz Konsoloslugu ve HSBC Bankası'nın saldırıya uğramasından sonra El-Kaide'nin yeni saldırıları için teyakkuz halindedirler. Bu saldırılar sonucunda 62 kişi hayatını kaybetmiş ve 650 kişi yaralanmıştır. Teröre karşı savaşta esnek din duruşu rolünü yerine getirmenin somut yansımalarından birisi de Türk toplumunun ve devletinin İstanbul saldırılarını net biçimde kınayabilmesidir.

Avantajlarına rağmen, terör ağına karşı verilen mücadelede ciddi engeller oluşturan bazı sorunlar vardır. Bu sorunlar genelde Türk toplumunda milliyetçiliğin yükselmesi, çok nadir şiddete dönüşen ABD karşıtlığının –genelde Batı karşıtlığı- ve İsrail karşıtı duyguların yükselmesi, Türk merkezli radikal İslami düzenlemeler ve Sünni çoğunluğun diğer İslami gruplar üzerindeki hâkimiyeti ile bağlantılıdır. Sorunları daha iyi kavramak için bu dört konu üzerinde duracağız. Öncelikli olarak, milliyetçi duygular Türkiye'de yükselişte ve içeride

26 For more on this issue, see B Aras&O Caha, 'Fethullah Gulen and his liberal Turkish Islam Movement', MERIA Journal, 4 (4), 2000, p 9.

27 M Heper& Ş Toktaş, 'Islam, modernity, and democracy in contemporary Turkey: the case of Recep Tayyip Erdoğan', The Muslim World, 93 (2), p 157.

28 Ibid, p 158.

29 S Mardin, 'Turkish Islamic exceptionalism yesterday and today: continuity, rupture and reconstruction in operational codes', Turkish Studies, 6 (2), 2005, pp 145-165.

30 JT Nugent, 'The Defeat of Turkish Hizballah as a model for counterterrorism strategy', MERIA Journal, 8 (1), 2004, p 6.

Avrupa korkusu ile ve Kuzey Irak'tan faaliyet gösteren ayrılıkçı Kürt örgütü PKK'nın çalışmaları ve dini, milliyetçi grupların sınırlarına dokunan Lübnan krizi ile Irak batağı gibi hassas dış gelişmeler ile beslenmektedir. İkinci sorun, Türk siyasetindeki milliyetçi hareketle bağlantılıdır. Türkiye ve ABD arasında doğrudan bir kriz olmamasına rağmen Amerikan karşıtlığı Türkiye'de en üst seviyesindedir. Türk toplumunun farklı gruplarında, dünya görüşlerinden bağımsız olarak Amerika'nın Ortadoğu'daki ve başka yerlerdeki politikalarına güvende keskin bir düşüş vardır.³¹

ABD'nin Irak işgali ve Suriye ile İran karşıtı politikaları, Türk toplumunu kızdırmıştır. ABD'nin "teröre karşı savaş" fikri, Türklerin endişelerini tatmin etmekten ve bu alanda ABD'ye meşruiyet sağlamaktan çok uzak görünmektedir. ABD'nin bağımsız Kürt devleti kurulmasına çalışması ve bu bölgede PKK'nın varlığını desteklediğini belirten komplo teorilerinin oldukça fazla destekleyicisi vardır. Bu Amerikan karşıtlığı ve yükselen milliyetçi hassasiyet sadece Türkiye'ye özgü olmamasına ve terör ağlarına doğrudan destek oluşturmamasına rağmen bu duygular ülkede devlet-toplum gerginliğine sebep olabilir, inançlı insanları marjinal yapabilir ve eğer ABD politikalarına güvensizlik devam ederse bu El-Kaide'ye karşı işbirliğinin önünde engel oluşturabilir.

Uluslararası terör ile ilgili halk görüşlerini yansıtan yoklamalarda da görülebileceği gibi, Türk toplumu medeniyetle ilgili konulara önem vermekte ve eğer dikkatlice ele alınmazsa önemli kriz kaynakları olarak görmektedir. Türkiye her zaman farklı dinden gelen tüm insanlar arasında farklılığa ve barışa değer vermesine rağmen, farklı zamanlarda Müslüman olmayan unsurlara karşı olaylar yaşanmıştır. Örneğin, Danimarka karikatür krizi sürecince özellikle Kasım 2005'deki protestolarda Hıristiyan karşıtlığı duygular ortaya çıkmıştır. Türkiye'deki siyasilerin ve halkın sakin kalmasına ve önde gelen görüş bildirenlerin bu krizi çözmek için daha yakın diyalog çağrılarına rağmen, Şubat 2006'da Trabzon'da İtalya Roma Katolik kilisesi rahibi vurularak öldürülmüştür. Ekonomist'te belirtildiği gibi, 'Ülkenin her tarafındaki kitapçıların rafalarında nefret edebiyatının gözükmesi gibi İsrail karşıtlığı duygularının zemin kazandığına dair işa-

retler vardır'.³² Bu anlamda İsrail karşıtlığı duygular, Ağustos 2006 yılında Lübnan krizi sürecince güç kazanmıştır. Washington Orta Doğu Politikası Enstitüsü, Türk Çalışmaları başkanı Soner Cagaptay Türkiye'deki anti-semitist yükselişe ilgili olarak şöyle demiştir: 'Türkiye'de daha önceleri varoşlara ait bir fenomen olan anti-semitizm, şimdi desteklenen yayınlar ile açıkça daha geniş halk kitlelerine ulaşmaktadır'.

Üçüncü sorun, Türk merkezli, radikal İslamcı grupların hareketleridir. Bu çalışmada üç grup üzerinde durup bunların operasyonel kapasiteleri ve destek temelleri üzerinde duracağız. Bunlar: İslami Büyük Doğu Akıncılar-Cephesi(IBDA-C), Türk Hizbullah ve İslami Toplular ve Cemiyetler Birliği. IBDA-C El-Kaide'nin, ülkede İslami düzen oluşturmayı hedefleyen Sünni-Selefi ideolojisini paylaşmaktadır. Türkiye'nin laik-batı tarafı hükümeti ile amaçlarına ulaşmada en büyük engel olarak uğraşmaktadırlar. Ayrıca IBDA-C terör ağının Yahudi ve Hıristiyan karşıtlığı görüşünü paylaşmakta ve batıya yönelmiş Müslümanlar da dâhil olmak üzere birçok tarafı düşman olarak görmektedirler.³³ Bu grup 1994 yılında Yahudi işadamına suikast girişiminde bulunmuş ve Yunan Ortodoks Kilisesine saldırmışlardır. Türkiye'de birçok laik yazar ve entelektüele karşı yapılan suikastlere dâhil olduklarına dair ciddi şüpheler vardır.³⁴ Destekçileri tarafından "komutan" diye adlandırılan ve Salih Mirzabeyoğlu diye bilinen Salih İzzet Erdiş, laik anayasal düzeni yok etmeye çalışma ve şeriat getirmeye çalışma suçlamalarından dolayı Ocak 1999'da hapisane cezasına çarptırılmıştır. Cephe her zaman küçük bir grup olmuştur ve hala aktiftir-şu an daha da küçük olduğu halde ve Türkiye içerisinde uluslararası terör ağının ortağı olarak değerlendirilmelidir.³⁵

Diğer bir grup olan İslami Topluluklar ve Cemiyetler Birliği(UICS), 1983 yılında Cemalettin Kaplan liderliğinde kurulmuştur. Ölümünden sonra, oğlu Metin Kaplan grubu Anadolu Federal İslam Devleti adı altında idare etmiştir. Bu grup Anadolu'da İslami bir devlet kurmak için Almanya ve Avrupa'daki Müslümanları organize etmeyi amaçlamıştır. Ely Karmon'a göre UICS, El-Kaide'ye katılmak için en iyi Türk aday olarak görülmektedir. 1997 yılında örgütün üyeleri Afganistan'da, Usame Bin

31 See for a comprehensive study, E Erdogan, 'The missing element: Turkish public opinion towards the US', Turkish Policy Quarterly, 4 (1), 2005.

32 'An unfamiliar spectre rises: Turkish anti-semitism', The Economist, 5 August 2006, p 46.

33 For more information on this group, see S Mirzabeyoglu, Basyucelik Devletleri: Yeni Dunya Duzeni, İstanbul: IBDA Publications, 1996;and F Bulut, İslamci Orgutler, İstanbul: Tuzamanlar, 1994.

34 Y Fighel, 'Great East Islamic Raiders Front (IBDA-C)', The Institute for Counter-Terrorism International Terrorism Articles, 1 December 2003, at <http://www.ict.org.il/articles/articledet.cfm?articleid=504>.

35 IBDA-C continues its activities by publishing a journal called Kaide (the Turkish translation of Qaida, which means base). They also organise riots and protests. See 'IBDA-C Şimdi El-Kaide Cephesinde', at http://www.haber7.com/haber.php?habe_id=104877, accessed 29 December 2006.

Ladin ile görüşmüş ve daha sonra operasyon eğitimi için insanlar göndermişlerdir.³⁶ Bu grubun geçmişte başarısızlıkla sonuçlanan eylemleri arasında, Anıtkabir'de resmi tören sırasında uçağın patlatılması da vardır. Terörist gruplara karşı hassasiyetin artması ve yeni Almanya anti-terör yasasının yürürlüğe girmesi ile Almanya Eylül 2004 yılında grubu yasaklamıştır. Metin Kaplan yakalanmış ve Türkiye'ye teslim edilmiştir, Haziran 2005'de ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır. Grup zayıflamış yapıda örgütsel şemasını korumasına rağmen, faaliyetlerinin yasaklanmasından bu yana sessizliğini ve durgunluğunu korumaktadır.

Hizbullah Kürt Sünni örgüttür ve çıkışı 1980'lere dayanmaktadır. Türkiye'de Kürt nüfusun yoğunlukta yaşadığı bölgelerde-genel olarak güneydoğu bölgesi- destek kazanmıştır ve Kürt Hizbullah diye bilinmeye başlamıştır.³⁷ Hizbullah etkili İslami örgüt olmak için harekete geçmiş ve yüzlerce adam kaçırma ve cinayetten sorumlu olmuştur. Kimliğini PKK ile yaptığı mücadele sırasında kazanmıştır. Hizbullah ayrıca, İslami kuralların üstünlüğünü yaymak için ve sözde İslam düşmanları karşısında yoğun propaganda çalışması yapmış ve kitapçıklar, broşürler, kitaplar ve kasetler dağıtmışlardır. Ocak 2000 yılında Hizbullah'a karşı yapılan ani polis baskını, Türkiye'nin dikkatini grup üzerine çekmiştir. Kaçırılan ve korkunç bir şekilde işkence yapıldıktan sonra canlı gömülen onlarca kurbanın bedenleri, grubun hücre evlerinde ortaya çıkarılmıştır.

Türkiye'deki diğer terörist gruplar dikkat çekmelerine rağmen, Hizbullah'ın vahşi yöntemi ve radikal ideolojisi çok dikkat çekiciydi. İlk defa, Türk halkı İslami ideolojiye dayanan iyi organize olmuş ve korkunç vahşi suçlar işleyen bir grubun faaliyetlerine şahit olmuştur.³⁸

İdeoloji, yöntem ve amaç bağlamında Kürt ve Lübnan Hizbullah'ları arasında benzerlikler olmasına rağmen, bu iki grup arasında organik ilişkiden söz edilemez. Öncelikli olarak Lübnan Hizbullah'ı şiadır, ancak Kürt Hizbullah'ı ezici bir şekilde Sünni'dir. Ancak, Kürt Hizbullah hücre evlerine yapılan polis baskınlarında ele geçirilen belgelerde, İran İslami rejimine sempati duyulduğu ortaya çıkmıştır.³⁹ Türk güvenlik güçleri 1999–2002 yılları arasında Hizbullah' karşı başarılı operasyonlar sürdürmüş ve bu da örgütü bitme noktasına getir-

miştir. Ancak, yeni analizler Hizbullah'ın Türkiye ve Avrupa'da yeniden canlandığını göstermektedir. İki ünlü uzmanın gözlemlendiği gibi: 'Avrupa'daki Kürt tabanı ile birlik içinde hareket eden ve nakit para toplayan Hizbullah, teşkilatı takip altında olan El-Kaide'ye şu ana kadar takip altında olmayan örgüt olarak, Avrupa'dan Türkiye üzerinden Suriye'ye oradan da Irak' a geçişler için köprü olmayı teklif etmektedir'.⁴⁰ Dördüncü sorun, Türkiye'nin muhafazakâr bölgelerinde diğer dini mezhepler üzerindeki Sünni hâkimiyetidir. Büyük ölçüde şiddete neden olmamasına rağmen, bu hâkimiyet histeriyi ateşlemede ve saldırı şiddet formuna dönmektedir. En gözle görülür örneği birçok durumda Sünni antlaşması Alawites'dir. Örneğin, Temmuz 1993'de Anadolu şehri Sivas'ta Pir Sultan Abdal(efsanevi sufi şair) festivali zamanında yaşanan trajedidir. İlk saldırı öncelikli olarak, o dönemde Salman Rüşdi'nin tartışmalı kitabı Şeytan Ayetleri'ni çeviren ateist yazar Aziz Nesin'i hedef almıştır. Çoğunluğu sanatçı, şair ve yazar olan 35 entelektüel, 15 000–20 000 arası köktendinci göstericiler tarafından Madımak Otelinin yakılması sonucu yangın ve duman nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Güvenlik güçleri kalabalığı sakinleştirip, yangını söndüremediler. Olaydan sonra gözaltına alınan 190 kişiden 33'ü daha sonra ömür boyu hapis cezasına çevrilen idam cezasına çarptırıldı. AB raporları, Türkiye'de Sünni olmayan Müslümanların haklarının ve statülerinin, diğerleri üzerindeki Sünni hâkimiyetini önleyen yapısal engeller ile düzenlenmesi, iyileştirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Toplumun küçük bir grubunda olan bu köktendinci potansiyel, El-Kaide ile irtibatı sonucu histerik tepki hareketlerine dönüşebilir.

Sonuç

Uluslararası terörizmde yeni oluşumlardan sonra, tartışılmaz bir şekilde teröre karşı savaş terörün değişen doğasına cevap verememiştir. Şüphe yok ki ABD ve müttefikleri terörist örgütlerin listesinde yer almaktadır ve ABD'nin teröre karşı aldığı önlemler dünya politikasının bu ikili yapısını güçlendirmektedir. ABD'yi bu yeni bölünmede destekleyenler ileride bekleyen tehlikelerin farkındadırlar. Londra ve Sharm al-Sheikh bombalamaları bu potansiyel tehdide örnektir. Körfez ülkelerinden Türkiye'ye, hiçbir ABD müttefiki bu bombalamalardan sonra güvende hissetmemektedir. Ancak, savaşan aktörlerin ayrıştığı bu karşılıklı yok edici ilişki,

36 Karmon, 'The Bombing of synagogues in Istanbul'.

37 Some analysts prefer to use Turkish Hizbullah as the name of this group.

38 B Aras & G Bacik, 'The mystery of Turkish Hizbullah', Middle East Policy, 9 (2), 2002, p 149.

39 We have benefit from a book chapter by one of the authors of this article in our discussion on Hizbullah. See B Aras & G Bacik, 'The Turkish experience in the struggle against Islamic extremism', in tino Hellenberg & Kelly Robins (eds), Roots and Routes of Democracy and Extremism, Helsinki: Aleksanteri Institute, 2006, pp 263-285.

40 S Cagatay & E Uslu 'Hizbullah in Turkey revives', WINEP Policy Watch, 25 January 2005.

iddia edilen düşmanları karşısında ABD'nin hegemonyasını uygulamaktadır. Bu yaklaşım yeni gerçekleşen sorunların çoğuna cevap vermemektedir. Bu geleneksel yöntemlerin sunulması uluslar arası terörün tespitini zorlaştırmaktadır ve "savaş" sadece bir tarafın kazanması ile bitecektir. Çözümüne yönelik hayati adım mahşeri savaş senaryolarına son vermek olmalıdır. Oyunu terör ağının belirlediği kurallara göre oynamak pek mantıklı değildir.

Uluslararası terör tehdidi bölgesel politika oluşturma geçmişinin bir parçası olarak hep kalacaktır; ancak, bu yeni durum dünyanın farklı bölgelerinde demokratikleşmeye ve insan haklarına yönelik kesin adımlar atılmasından geri adım atmayı cesaretlendirmemeli ve uluslararası ilişkilerdeki esnekliği sınırlandırmamalıdır. Aynı zamanda dünyayı ilgilendiren küresel konulara yönelik çabalarda ABD'nin tek güç olmasından öte daha demokratik ve çok aktörlü girişimlere geçiş konusunda kesin bir ihtiyaç söz konusudur. Uluslararası politikanın sistemi etkileyen zayıflıkları ve kırılganlığı, küresel adaletsizlikler ve eşitsizlikler daha ciddi anlamda ele alınmalıdır. Bu yolla uluslararası terör ve diğer sorunlu konular kendilerini, sisteme zarar veren bu sorunlar aracılığı ile tanımlayamaz. Çözüm, sorunun içinde yatmaktadır. Yeni yaklaşımlar, teröre karşı mücadelede diğerlerinin çeşitliliğini azaltıcı yollar bulma temelinde gerçekleştirilmelidir.

Uluslararası terör stratejisinin Türkiye, Britanya, Mısır ve diğerlerine karşı yapılan saldırılara cevap vermesi gerekmektedir. Tehditlerin genel doğası ve dünyanın farklı bölgelerinde uluslararası terörün değişen operasyon kapasitesi temelinde çok yönlü politika zorunludur. Yeni terör faktörünün, politika oluşturucular tarafından hem ulusal hem de uluslararası güvenlik meselesi olarak değerlendirilmesi zorunludur. Ulusal güvenlik konularına yoğunlaşma, uluslararası terörün geniş coğrafyalarda yerel destek bulmaya başlamasından beri öncelikli konudur. Fakat diğer taraftan, yerel çerçevede halledilemeyecek bir dış mesele vardır. Bu yüzden, uluslararası teröre cevap veren yeni strateji dünyanın farklı yerlerindeki küresel önceliklerin ve yerel gerekliliklerin hassas dengesi temeli üzerinde olmalıdır.⁴¹

Türk toplumunun El-Kaide'yi algılama şekli, liderliğinin ve ideolojisinin olumsuz olması yönündedir ve El-Kaide'nin eylemlerini terörist olarak değerlendirmekte ve uluslar arası güvenliğin olduğu kadar Türkiye'nin güvenliği için de tehdit olduğunu

yorumlamaktadır. El-Kaide saldırılarının Türkiye'nin dış, ulusal ve güvenlik politikaları üzerinde etkileri terör ağları ve ABD önderliğindeki teröre karşı savaş koalisyonu savaşı tepeden aşağı analizinde önemli ipuçları vermesinden dolayı ciddi bir örnek olay olarak ele alınmalıdır. Teröre karşı küresel savaş Türkiye'nin ulusal içeriğinde ve dış dünya ile olan ilişkilerinde yeni bir anlam kazanmaktadır. Daha önce üzerinde durduğumuz gibi Türkiye'nin terör ağına karşı mücadelesinde hem avantajları hem de dezavantajları vardır. Zaten El-Kaide tarafından ciddi bir şekilde saldırıya uğramıştır ve gelecekteki tehditlerle karşı karlıyadır. Türkiye ulusal boyutta bir yandan İslami radikalizm ve terör ile mücadele ederken, bu mücadelesini yeni uluslar arası terör karşısında daha geniş mücadele içine entegre etme ihtiyacı duymaktadır. Türkiye El-Kaide'den aldığı tehditler ve terörist gruplara karşı mücadelesini teröre karşı küresel savaşın bir parçası olarak görmektedir. Ancak, bu entegrasyon sorunsuz bir konu değildir ve Türkiye'nin ABD'nin önderliğindeki "teröre karşı savaşta" aktif olarak yer almasının önünde ulusal ve bölgesel engeller vardır. ABD önderliğindeki koalisyonunda yer almak birileri tarafından faydalı olarak gözükmese bile, böylesi bir işbirliği ulusal boyutta teröre karşı mücadelede ikilem ve zorluk oluşturabilir.

Sanal devlet bağlamında görünmez düşmana karşı ulusal ve uluslararası mücadelenin zorlukları ile uğraşırken hem küresel hem de ulusal seviyede çok yönlü politika bakışına alternatif gözükmemektedir. Yeni uluslararası terör ışığı altındaki tartışmamızda ve özellikle Türkiye hakkındaki tartışmalarda, uluslararası terör stratejisi küresel "teröre karşı savaş" makro planlarını ve ABD liderliğindeki koalisyonun mücadeleye dâhil diğer ülkelerin ulusal şartları ve ihtiyaçları doğrultusunda öncelikleri yeniden gözden geçirmek zorunda olacak.

41 EF Keyman, Değişen Dünya, Değişen Türkiye, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.